

כד בשבט תשע"ג

4 בפברואר 2013

תיק 72071

פסק דין

בעניין שבין

- התובע

לבין

- הנתבע

א. תמצית הרקע עובדתי

התובע הנו עורך דין במקצועו. לבקשתו של הנתבע הוא ייצג אותו בהליכים רבים בבתי משפט שונים, כמו כן נתן התובע לטענתו מספר פעמים רבות ייעוץ מקצועי לנתבע.

הנתבע אינו מכחיש עובדות אלו וגם אינו מכחיש שלא שילם עבור ההליכים הנטענים. אלא שלטענתו התובע ייצג אותו מתוך הסכמה שלא יקבל שכר טרחה, אלא חלק מן הכספים, אם יתקבלו, בעקבות הייצוג המשפטי. כמו הן, הוא טוען על עבודה לקויה שאינה מצדיקה מתן תמורה. מכאן יסוד הסכסוך.

ב. טענות התובע ופירוט תביעתו

לטענתו של התובע, ניצל הנתבע את טוב ליבו תוך שהוא ורעייתו טוענים למצב כלכלי קשה ועל כן למרות ההבטחות לשלם לו את שכר הטרחה, ולו שכר טרחה מינימאלי לפי מחירון לשכת עורכי הדין לא קיבל התובע שום תשלום שכר על טרחת ייצוג הנתבע. בה בעת נודע לתובע כי הנתבעים פנו לעורכי דין אחרים ולהם שילמו שכר טרחה כדין.

התובע פנה בתביעה משפטית לבית המשפט השלום בתל אביב ובה תבע שכר טרחה על השירותים הבאים.

1. עבור ייצוג הנתבע בהליכים שנפתחו כנגדו בחברת א' ובהתאם לחשבונית שנשלחה לנתבע ביום 14.11.2011 ביקש התובע 1,267.60 ₪.

2. עבור ייצוג הנתבע בתביעה שהוגשה נגדו ונגד אחרים על ידי הגב' ב' ביקש התובע 16,373 ₪ ועל פי חשבונית שהונפקה ביום 14.11.2012.

3. עבור ייצוג הנתבע בהליך כנגד חברת ג' ביקש התובע סכום של 2,931 ₪ ועל פי חשבונית מיום 14.11.2012

4. עבור ייצוג הנתבע בתביעה למול חברת ד' ביקש התובע הוצאות בסכום 740 ₪. גם כאן הוצאה חשבונית ביום 14.11.2012.

5. התובע ייצג את הנתבע בהליך של פשיטת רגל במשך תקופה ארוכה ולא קיבל שכר. במהלך הייצוג פנה הנתבע לעורך דין אחר לאור הבטחתו לסגירת התיק. לטענת התובע התברר לו שהנתבע שילם לאותו עורך דין סכומי כסף ניכרים כשכר טרחה. משלא צלח אותו ההליך עם עורך הדין השני, שבו הנתבעים ובקשו מן התובע לייצגם. השכר הנתבע בגין תיק זה הוא 9,454 ₪.

6. עבור תיק מורכב (לטענת התובע) בעניין ייצוגו של הנתבע בתביעתו נגד ה' ו-ו' הוא תובע את הסכום 20,499 ₪.

7. הנתבע עבר ניתוח השתלת איבר בחו"ל וקופת החולים שלו סירבה להשתתף בעלויות הניתוח למרות שמראש הבטיחה לעשות כן, וזאת משום שהנתבע בתיק שלפנינו ידע את זהותו של התורם האיבר. באותו הליך פסק בית המשפט לנתבע סכום של 15,000 ₪ במהלך השנים ייצג התובע את הנתבע גם בהליך של ערעור כנגד פסיקת בית המשפט.

התובע טוען שהוא לא ידע שזהות התורם הייתה ידועה לנתבע ובזאת הוכשל בצורת ניהול התיק על ידי הנתבע. בגין שני ההליכים הנ"ל תובע התובע סכום כולל של שכר טרחה והוצאות של 71,019 ₪.

כאמור כתב התביעה הראשון הוגש בבית המשפט השלום בתל אביב וסכום התביעה עמד אז על 122,421 ₪.

משעבר התיק בהסכמת הצדדים לדיון בפנינו בבית דין זה של "ארץ חמדה - גזית" הועמד סכום התביעה על 81,000 ₪ בלבד.

ג. טענות הנתבע

הנתבע טען בבית הדין שמתחילה יוצג בחינם על ידי עו"ד אחר (להלן: העו"ד הקודם) ואחר כך היה מיוצג על ידי התובע. מעולם לא דובר ביניהם על תשלום שכר טרחה והדבר ברור, שהרי אין לו מאיפה לשלם. לנתבע טענה כללית על מערכת היחסים וקביעת שכר הטרחה שבין הצדדים, וכן טענות ספציפיות בהתייחס לחלק מן ההליכים.

באופן כללי, לטענת הנתבע התובע ידע שהנתבע הוא פושט רגל ואין סיכוי שהוא ישלם לו, אלא אם כן יפסק סכום לזכותו. זה היה הבסיס לכלל ההתקשרויות. טענה זו נתמכת לדבריו משתי עובדות: האחת – במהלך השנים לא הוגשה דרישת תשלום עד לשנת 2011, כאשר חלק מן ההליכים הם משנת 2005. שנית – התובע מודה שבכמה הליכים הוא כן קיבל תשלום, דהיינו באותם מצבים בהם התקבלו כספים. כך היה בפרשה זו, בה קיבל הנתבע כספים, ומהם קיבל התובע את שכר טרחתו (ולנתבע טענות ותביעות על יתר שכר טרחה שנלקח).

התייחסות הנתבע לסוגיות השונות :

1. **פרשת א'** – לטענת הנתבע התובע לא ביטל את פסק הדין, והראיה היא שהוא קיבל מכתב דרישת תשלום על סך של 103,000 ₪.
 2. **הגנה בתביעה של הגב' ב'** – לטענת הנתבע הוא היה רק ערב, ואילו החייבים הראשונים שילמו לתובע שכר טרחה, ובכך יצא הנתבע ידי חובתו.
 3. **תביעת ג'** - לטענת הנתבע התביעה לא הוגשה בסוף באשמת התובע, והיא לא יצאה לפועל.
 4. **חברת ד'** – לא ניתנה התייחסות ספציפית.
 5. **הליך של פשיטת רגל** – לטענת הנתבע התובע כשל בתפקידו, שכן היה עליו להתנגד לסכום שנפסק לו כתשלום חודשי בשיעור של 3,000 ₪, כשכל הכנסתו היתה 5,000 ₪.
 6. **תביעת ה' ו-ו'** – הנתבע טוען שהפסיק את הייצוג לאור העובדה שהתובע דרש 30% מהתמורה.
 7. **התביעה מקופת החולים** – עבור תרומת האיבר. לטענת הנתבע התובע כשל בתפקידו כאשר הורה לו להסתיר את זהותו של התורם, מה שהפך אותו לסוחר באיברים בעיני בית המשפט. הוא טוען שהסכם שכר הטרחה היה על סך של 17.5%.
- בנוסף לאמור, בפרשה ז', לטענת הנתבע התובע גבה ממנו יותר ממה שסוכם בין הצדדים (7,500 ₪ נוספים). כמו כן, בתביעה כנגד הביטוח הלאומי הוא גבה שלא כדין 15,000 ₪ שנפסקו כהוצאות משפט, שכן הן לא מגיעות לתובע לאור הכשלון בתביעה והרשלנות שלו.

ד. תשובות התובע

התובע טען כי במשרד העו"ד הקודם הפסיקו לייצג את הנתבע כי לא הסכימו לייצגו ללא תשלום. לגבי אי גבייה במהלך השנים, טוען התובע שהיתה גביה חלקית, בתיקים בהם שולם כסף, וכמו כן במהלך השנים אמרו הנתבעים שיש להם תביעה בטוחה מקופת החולים ממנה יוכל לגבות בסופו של דבר את שכר טרחתו (סעיף 50 לכתב התביעה).

תיק פשיטת הרגל - כשקיבל את תיק פשיטת הרגל התחילו בדיון כשהשופט אמר שהנתבע הולך מבית המשפט לכלא, על כן אין ספק שסייע לו באופן משמעותי.

לגבי תרומת האיבר טוען התובע שהוא שאל את הנתבע מי התורם והלה הסתיר זאת ממנו. קופת חולים ניפקה לו מראש מכתב שבו צוין שאם הוא יביא מכתב מבית חולים מסודר, ושיהיה ברור שמדובר בתרומה אלטרואיסטית ושאינו כאן סוחר באברים הוא יקבל את התשלום כחוק. בזמן המשפט סירב הנתבע לציין את שם התורם ולא היה מוכן להביאו לעדות בבית המשפט כך שמדובר בכשל משפטי הנובע מהתנהגותו של הנתבע בתיק. על פי המסמכים שהוגשו, ההסכם ביחס לשכר הטרחה היה 20% מסכום התביעה

הבסיסי (160,000 ₪) ובתוספת הוצאות משפט שיקבע בית המשפט. זו אם כן הסיבה שהתובע נטל את 15,000 ₪ שנקבעו כשכר טרחה.

שאר התביעות הם תביעות שבהן הגן התובע על הנתבע שמהם לא היה יכול הנתבע להרוויח כסף ושכר הטרחה לא יכול להיות אחוזים מן התביעה אלא דמי שכר טרחה מוסכמים או כאלה הנוהגים על פי מחירון לשכת עורכי הדין.

ה. נושאי הדיון

קודם שנבהיר עמדת בית הדין שבנושא שבפנינו, נבהיר שבמהלך הדיון ביקש בית הדין מן הנתבע להשיב בכתב על עיקרי טיעוניו של התובע. מזכירות בית הדין שבה וביקשה מספר פעמים מן הנתבע להשיב לטיעוניו הכתובים של התובע ולסיכומיו. לצערנו רוב הפניות הללו של בית הדין הושבו ריקם ורק לאחר בקשה נוספת של בית הדין הגיעה תגובה מסוימת של הנתבע על טענות התובע ואנו נתייחס לתגובה זאת כתגובתו המלאה של הנתבע לטענות שהועלו כנגדו.

יתירה מזו הנתבע לא הכחיש את העובדות שהוצגו בפני בית הדין על ידי התובע פרט לטענות מסיימות שהשמיע הנתבע בדבר טיב עבודתו של התובע.

בכל התיקים עליהם דורש התובע שכר טרחה הוגשו מסמכים לבית הדין ולא נתקבלה עליהם שום הכחשה מצד הנתבע דבר המחייב אותנו למסקנה שאכן העובדות המתוארות בכתב התביעה של התובע מייצגות את עבודתו של התובע כלפי הנתבע. כעת יש לדון בטענות הספציפיות – להלן הנושאים שיידונו:

1. הכרעה בטענות לעבודה לקויה.

2. הטענה שבתיק ב' שכ"ט שולם ע"י הנתבעים האחרים.

3. הטענה שלא נקבע גובה שכ"ט מראש

1. הכרעה בטענות לעבודה לקויה

בפרשת השתלת האיבר, אחרי קריאה מדוקדקת של פרוטוקול הדיון בבית המשפט לא מצאנו שום תימוכין לטענותיו של הנתבע בדבר אשמת התובע בהפסד השתתפות קופת החולים בהוצאות השתלת האיבר אשר בוצעה בדרום אפריקה. מאותו פרוטוקול אנו למדים כי כבר במענה הראשון לתביעתו למשרד הבריאות, הובהר לנתבע ממשרד הבריאות כי על מנת להעביר בקשתו לדיון בועדות הנוגעות לעניין עליו למסור את שמות הרופאים המטפלים בחוץ לארץ, המוסד שבו יתקיים הניתוח וכן פרטים אודות זהות התורם ואזרחותו והצהרת התורם והנתרם לפיה ההשתלה לא נעשתה כנגד כסף או שווה כסף ופרטים אודות סיבת

התרומה. חודשיים לאחר מכן כתב משרד הבריאות שהפניה אינה מגלה את פרטי ההשתלה שבוצעה לרבות האם ההשתלה היא מן החי או מן המת ובאיזה מסיבות נעשתה.

טענתו של הנתבע שהתובע צריך היה להוכיח שקופת חולים הכירה את התורם וידעה את זהותו נסתרת מכל המסמכים שראינו ושהוכרו על ידי השופט. מדברי בית המשפט עולה בבירור שהנתבע הסתיר את דבר זהותו של התורם.

השופט כתב כי קיים חשש כבד כי ההשתלה שביצע התובע נעשתה בדרך של סחר באברים. התובע טען כי הוא מכיר את התורם והני"ל הוא אזרח ישראלי. הנתבע סירב להביא את התורם לעדות בבית הדין, והשופט הטיל ספק בסיפור העובדות כפי שעלו בדברי הנתבע בבית המשפט. כמו כן דן השופט בפרשת הקבלות הלא מתאימות (בלשון נקייה) שהוצגו על ידי הנתבע לקופת החולים.

האם במצב דברים זה, אנו יכולים לקבל שכשלו קבלת ההחזר נופל לפתחו של עורך הדין? כאמור, מקריאה מדוקדקת של כל פרוטוקול הדיון נראה שהנתבע ידע היטב מה הם התנאים לקבלת השתתפות קופת החולים לניתוח שעבר ומשלא מילא תנאים אלה אינו יכול להלין בזה ולטעון שכשל של התובע דיון בניהול התיק גרם להפסד הכספי שלו.

טענותיו של הנתבע בנוגע התנהלות התובע כעורך דין היו קצרות ביותר ולא היו מגובות בשום מסמך המאשר כל טענה להתרשלות של התובע כעורך דין. כנגד טענות אלו, עומדת העובדה הברורה שהנתבע שב פעם אחר פעם אל התובע על מנת שהוא ייצג אותו, וגם באותם המקרים שהנתבע החליט להעביר את התיק לטיפולו של עורך דין אחר שב הנתבע והחזיר את הטיפול לתובע.

כך הם הדברים גם בתיקים האחרים שהוגשו על ידי התובע המגובים במאות מסמכים ומאשרים במדויק את טענתו כי הוא ייצג בנאמנות את הנתבע בנושאים שונים בהם היה נתבע בבית המשפט ולפעמים תבע תביעות שונות בבית המשפט.

טענתו של הנתבע שאמנם מודה שהתובע ייצג אותו, אך עשה זאת הצורה מרושלת אינה מגובה בשום מסמך ולו עדות בכתב.

אין לנו יכולת לשפוט את טיב עבודתו של עורך הדין. כיצד אפשר לשפוט את כל הטענות שהיה יכול להעלות בכל תיק. אך עובדה ברורה היא שהנתבע חזר אל התובע פעם אחר פעם על מנת שהוא ורק הוא ייצג אותו בנושאים הרבים בהם היה זקוק לעזרה משפטית. גם באותם המקרים בהם בקש עזרה משפטית מעורך דין אחר חזר בסופו של דבר לבקש את עזרתו המשפטית של התובע. בנוסף, כפי שהראנו ביחס לתיק התביעה כנגד קופת חולים, מן הפרוטוקול עולה אחריותו האישית של הנתבע להתנהלות הכושלת.

על כן, אנו דוחים את הטענה לעבודה לקויה המצדיקה אי תשלום שכר עבודה.

בהעדר כל הוכחה לדברי הנתבע עלינו לקבל את כל טענותיו של התובע, שהיו כולן מגובות במסמכים מרובים שהוכיחו את העובדה שהוא אכן שימש כעורך דינו של הנתבע ולא קיבל למעשה שכר על טרחתו והוצאותיו. כך היה בתיק שנפתח כנגד הנתבע על ידי חברת א', ועל כן אנו דוחים גם בעניין זה את הטענות.

ז. הטענה שבתיק ב' שכ"ט שולם ע"י הנתבעים האחרים

עברנו על התיק של בית המשפט בעניין שבכותרת. בעניין זה באותו התיק הנתבע היה הערב. הנתבע כותב בתגובתו הקצרה "הפניתי אל התובע את בעלי החוזה והם שילמו לו שכר טרחה. לפיכך התובע נהנה משכר טרחה בתיק זה אמנם לא על ידי אלא על בעלי החוזה." אנו דוחים טענה זו.

בית המשפט בראשון לציון התבקש להמיר הפקדה של 12,000 ₪ וכן להאריך את המועד לביצוע הפקדות ב-14 יום נוספים. נתקיים דיון בבית המשפט ב-28 לינואר 2007 כל זה אחרי החלטה שקיבל בית המשפט ב-23 לאוקטובר 2006 ונקבלו בקשות להפסיק את ההליכים נגד הנתבע. קודם לכן הוגשה בקשה דחופה לביטול פסק דין מיום 23 לאוקטובר 2006. בפברואר התקיים דיון משמעותי בבית המשפט בה נחקרה הגברת ב' ממנה אנו למדים שהנתבע עמד במוקד התביעה. באותה ישיבה נחקר הנתבע על ידי בא כח התובעת הגברת ב'. מאוחר יותר הוגשו סיכומים על ידי התובע. מקריאה מדוקדקת של הפרוטוקול ומסמכים הרבים שהוגשו והועברו בין הצדדים אין כל ספק שהתובע עסק בהגנה נמרצת של הנתבע יחד עם נתבעים אחרים בתיק ומגיע לו שכר טרחה ברור על עבודתו.

לאור האמור, אנו דוחים את טענת הנתבע שהוא פטור משכר הטרחה כיוון שהנתבעים העיקריים שילמו את שכר טרחתם. הנתבע קיבל שירותים משפטיים אישיים בתיק זה, וחובתו לשלם על כך שכר טרחה.

ח. הטענה שלא נקבע גובה שכ"ט מראש

בפני בית הדין לא הוצג הסכם שכר בתביעות השונות. למרות זאת, אנו דוחים את טענת הנתבע שהתובע הסכים לעבוד עבורו ללא תמורה, ושהתובע אמור היה לקבל תמורה, רק אם יזכה בכסף מן התביעות השונות. נדגיש ונאמר, שאף הנתבע עצמו, לא טען שהיה סיכום מפורש שהוא פטור משכר הטרחה, אלא שלטענתו, לאור מצבו הכלכלי והעובדה שבמשרד הקודם לא שילם, אין ספק שעל דעת כן ייצג אותו התובע.

אדם אינו יכול לטעון שחבירו הסכים לעשות עבורו עבודה ללא תמורה. כך פסק הרמ"א (בשולחן ערוך חושן משפט סימן רסד):

וכן כל אדם שעושה עם חבירו פעולה או טובה, לא יוכל לומר: בחנם עשית עמדי הואיל ולא צויתך, אלא צריך ליתן לו שכרו (ר"ן פ' שני דיני גזירות).

הטענה שמגיע לתובע שכר רק על מתוך הסכומים שיפסקו לטובת הנתבע, אינה מתקבלת. דרך זו, אינה הדרך הנהוגה באופן כללי, אלא בתביעות גדולות מאוד, בהן קיים סיכוי לזכייה בסכומים גבוהים מאוד.

זאת ועוד, חלק מן התיקים הם תיקי הגנה מפני תביעות, שאין כלל לצפות לקבל מהם תמורה כלשהי, ועל כן הטענה שהתובע ציפה לתמורה מן הסכומים בהם יזכה הנתבע בתיקים אחרים אינה סבירה.

גם בתיק התביעה כנגד הביטוח הלאומי, לא מסתבר שהוסכם על שכר טרחה מן הזכיה בלבד. שכן, מדובר על תביעה הדורשת עבודה מרובה, ואילו סכום התביעה מוגבל (כ160 א' ש"ב בסיס, ובפועל כ250 א' ש"ב כך על פי כתבי הטענה).

[לדוגמה, מה שנראה מהתנהלות הצדדים הוא, שבתיק ה' ו-ו', זה בדיוק מה שביקש התובע לעשות. הוא דרש 30% מתביעה של 600,000 ש"ב. כאן מדובר על סכום משמעותי מתביעה עתידית, ובכגון זו יתכן מאוד שהיינו מקבלים את טענת הנתבע ששכר טרחה ישולם רק אם תהיה הצלחה.]

על כן מסתבר יותר שלמרות שהתובע ידע שאין לו סיכוי רב לגבות את שכר הטרחה באופן מיידי, אין הדבר מורה שהסכים לייצג את הנתבע ללא תמורה. הוא קיווה כפי הנראה, שלכשיהיו אמצעים בידי הנתבע הוא יזכה לשכר טרחתו, כך הוא מקווה גם היום ולצורך זה הוא הגיש את כתב התביעה.

אלא שיש לדון ביחס לשיעור השכר: מה דין פעולת שכיר שלא קבע במפורש את שכרו, שהרי נראה שלא נחתם במקרה שלפנינו חוזה מפורש הקובע את שכרו המדויק של עורך הדין.

לעניין זה יש להזכיר את תשובתו של ר' שמואל גארמיזיאן (יליד שנת שס"ה – 1605) וכתב בתשובתו החשובה בספרו משפטי צדק סימן קמ"ט:

אי טלית זו לא קצב עמו שכרו לית דין ולית דיינא דוודאי לא עבר עליו משום בל תלין אפילו תבעו הוא עצמו כל זמן שלא קצב ויודע מה הוא חייב לו אפילו שאל מקצת שכרו

נמצא שכל עוד התובע אינו קוצב את השכר, הנתבע אינו עובר על בל תלין, אך השאלה ההלכתית היא כיצד יש לקבוע את שכר העבודה.

בעניין זה, נפסק בהלכה, שמשלם על פי השער הנמוך הנהוג בשוק (רמ"א חו"מ סימן שלב, סעיף ד). לשכת עורכי הדין הוציאה לוח תשלומים לשירות המשפטי הכולל את תעריפי המינימום המומלצים של השירות המשפטי שנותנים עורכי הדין ללקוחותיהם. מסתבר, שבמקום שלא נכרת הסכם בין הצדדים השכר המחייב הוא האגרות כפי שנקבעו על ידי לשכת עורכי הדין באופן שכל לקוח יודע שהוא יתבע לשלם לפחות את השיעור שנקבע על ידי לשכת עורכי הדין. על כן אין ספק שסכום זה מחייב את הנתבע.

בנדון דידן, הסכומים שנקב התובע הם בהחלט מינמאליים ביחס להיקף העבודה שנעשתה, כפי שמשקף מן המסמכים, וזאת גם לאחר התייחסות לסכום של 15,000 ש"ב שכר טרחה שהתקבלו בעבור הייצוג בנושא ההשתלה.

נציין, שיש מקום לדון בחלק מטענות הנקודתיות של הנתבע (לדוג' פרשה ז'), אך הסכום עליו עומדת התביעה כעת בפני בית הדין, בוודאי שמייתר את הצורך לדון בכל פרט ופרט.

ט. החובה לשלם שכר טרחה

החובה לשלם לשכיר עבור עבודתו היא מן המוסכמות הפשוטות שאינן צריכות כמעט ראייה. הן מפורשות בתורה כמצוות עשה "ביומו תיתן שכרו" (דברים כד, טו), וכמצוות לא תעשה "לא תלין פעולת שכיר אתך

עד בקר" (ויקרא יט, יג). מי שאינו משלם את שכרו של השכיר בזמנו הרי הוא בגדר כובש שכר שכיר. ובבריתא שבמסכת בבא מציעא דף קיא ע"א אמרו:

כל הכובש שכר שכיר עובר בחמשה שמות הללו, ועשה: משום (ויקרא י"ט) בל תעשק את רעך, ומשום (ויקרא י"ט) בל תגזל, ומשום (דברים כ"ד) בל תעשק שכיר עני, ומשום (ויקרא י"ט) בל תלין, ומשום (דברים כ"ד) ביומו תתן שכרו, ומשום (דברים כ"ד) לא תבא עליו השמש.

ואמנם אמרה תורה כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו, אך הספרי והגמרא שם בבבא מציעא דורשת: "וכי למה עלה זה בכבש ומסר לך את נפשו? לא שתתן לו שכרו בו ביום". דהיינו, האיסור קיים גם ביחס לפועל שאינו עני. הזוהר לפרשת קדושים מדגיש את חומרת העניין: "תא חזי מאן דנטיל אגרא דמסכנא כאילו נטיל נפשיה ודאנשי ביתיה".

ובעל החינוך באר בטעמי המצווה כתב:

משורשי המצווה לפי שה' יתברך חפץ בקיום האדם אשר ברא וידוע שבאיחור המזונות יאבד הגוף ועל כן ציוונו לתת שכר שכיר כי אליו הוא נושא את נפשו להתפרנס בו.

ועל ההתרשמות כאילו מדובר אך ורק בפועל עני מדגיש שם הזוהר: "ואוקמוה בגמרא אפילו עשיר הוא, ואליו הוא נושא את נפשו דייקא מכל ברנש נמי וכל שכן מסכנא".

אמנם על מנת לעבור באיסור הלנת שכר צריכה לבוא תביעה מצד הפועל אל בעל הבית. וכבר העיר מרן בעל החפץ חיים בספרו הנפלא "אהבת חסד" (נתיב החסד):

כל עיקר הסברא דבלא תבעו השכיר אינו עובר בעל הבית בלא תלין הוא משום דמסתמא מדעת השכיר הוא שמתרצה לזה (היינו לעיכוב בתשלום שכר השכיר).

תנאי נוסף להלנת השכר הוא שיהיה מצוי ביד בעל הבית כסף מזומן לפירעון השכר. ואכן שם בגמרא בבא מציעא דף ק"ב: "יכול אפילו אין לו? תלמוד לומר 'אתך' שיש אתך".

אך החפץ חיים (שם) מדגיש שבמקרה שאין למעסיק כעת כספים מזומנים עליו ללוות כספים בכדי לשלם את שכרו של הפועל.

אמנם, בתלמוד (בבא מציעא דף קיא עמוד א) למדנו:

אמר רבה בר רב הונא: הני שוקאי דסורא לא עברי משום בל תלין. מידע ידעי דעל יומא דשוקא סמיכי, אבל משום בל תשהא - ודאי עובר.

וברש"י שם:

מידע ידעי דעל יומא דשוקא סמיכי - להגיע למעות, הלכך, אפילו אית ליה מעות גביה - לא עבר, דאדעתא דהכי איתגר ליה, וכיון דמיומא קמא לא עברי תו לא עברי, כדאמרינן לעיל שאינו עובר עליו אלא בקר ראשון אבל משום בל תשהא עובר - מיום השוק ואילך.

למדנו מכאן שבמקרה שידוע לפועל שיקבל שכרו רק אחרי יום השוק, אין בעל הבית עובר משום בל תלין, אבל משעובר זמן השוק חייב לשלם. בכל מקרה עובר על איסור דרבנן, וכך נפסק בשו"ע חושן משפט הלכות שכירות פועלים סימן שלט, ח:

עבר זמנו, אין בע"ה עובר משום בל תלין (ויקרא יט, יג) ומכל מקום חייב ליתן לו מיד, ובכל עת שישהה עובר על לאו של דבריהם, שנאמר אל תאמר לרעך וגוי' (משלי ג, כח).

לסיכום, התורה הקפידה על תשלום שכר שכיר באופן מיוחד. יש לדון האם בנדון זידן העיכוב בתשלום שכר התובע עולה לכדי איסור דאורייתא, אך אין הדבר משפיע על עצם החובה הברורה והחשובה לתשלום שכר שכיר (ראו עוד בנספח בנוגע לפריעת חוב).

י. ההליך המקביל בבית המשפט

כאמור, התובע הגיש בראשונה את תביעתו בבית משפט השלום. בכתב התביעה, הנתבעים הם שניים: הנתבע ואשתו.

כך גם בכתב התביעה שהוגש לבית הדין דידן. אלא, שהנתבעת לא חתמה על הסכם הבוררות. לאחר מכן, התובע ביקש מבית המשפט לקבל את התביעה שהוגשה כנגד האישה, במלואה, שכן לא הוגש כלל כתב הגנה. הבקשה התקבלה, ויצא כנגד הנתבעת פסק דין.

מזכיר בית דין זה, פנה אל הצדדים בבקשה להתייחס להשפעת פסק הדין בבית המשפט על נדון דידן. התובע השיב בכתב, שהוא נכון לבטל את פסק הדין שניתן בבית המשפט, אם תחתום הנתבעת על הסכם הבוררות בפני בית דין זה. למרות זאת, הנתבעת לא חתמה על הסכם הבוררות המסמך את בית הדין להכריע בתביעה כנגדה. עד כמה שידוע לבית הדין, מתנהל כעת הליך בין הצדדים לגבי ביטול פסק הדין.

בכל מקרה, ברור שאין אפשרות לגבות את הסכומים, גם מן הנתבע, וגם מן הנתבעת שכן עילות התביעה זהות, ומדובר על תביעות מקבילות, ולא על תביעות מצטרפות. על כן, יש לקבוע, שכל תשלום עבור החוב בפסק הדין שכנגד האישה, יחשב כתשלום עבור החוב שאנו קובעים בפסק דין זה. וכן להיפך – כל סכום שישולם כפרעון החוב הקבוע בפסק דין זה, דינו כאילו ניתן גם כתשלום עבור פסק הדין שכנגד הנתבעת – אשתו של התובע.

יא. סיכום

לסיכום: בית הדין מחייב את הנתבע לשלם לעורך הדין התובע את הסכום של 81,000 ₪ שכר טירחה מינימלי עבור אגרות ושירותים שהנ"ל נתן לו במשך שנים רבות בשירותו כעורך הדין שלו.

בית הדין קובע שהנתבע יוכל לפרוס את התשלומים הנ"ל לשלשה תשלומים. הראשון בתוך 60 יום השני בתוך 120 יום השלשי בתום 180 יום מיום חתימת פסק דין זה.

י.ב. החלטה

1. הנתבע ישלם לתובע את סכום של 81,000 ₪.
2. הנתבע יוכל לפרוש את התשלומים הנ"ל לשלשה תשלומים: הראשון בתוך 60 יום ממתן פסק הדין, השני בתוך 120 יום, והשלשי בתום 180 יום מיום חתימת פסק דין זה.
3. כל תשלום עבור החוב בפסק הדין שכנגד אשתו של התובע בתיק *** בבית משפט השלום, יחשב כתשלום עבור החוב שאנו קובעים בפסק דין זה. וכן להיפך – כל סכום שישולם כפרעון החוב הקבוע בפסק דין זה, דינו כאילו ניתן גם כתשלום עבור פסק הדין שכנגד הנתבעת – אשתו של התובע.

פסק הדין ניתן ביום שני כד בשבט תשע"ג, 4 בפברואר 2013.

והאמת והשלום אהבו

הרב סיני לוי

הרב יעקב אריאל, אב"ד

הרב אהרן כ"ץ

נספח: פריעת חוב ואכיפתה

הערת הרב אהרן כ"ץ:

מעבר לחובה של תשלום שכר שכיר, איסור בל תלין ומגבלותיו, רובצת על הנתבע חובה אישית כללית לתשלום שכרו של התובע. כל מי שחייב לחברו ממון נוצר שעבוד על נכסיו לשלם לבעל חובו את החוב. אמנם אין המשפט העברי יוצר בכל מקרה שעבוד הגוף ומסוגיית הגמרא במסכת כתובות דף פ"ו עמוד א' נראה שלדעת הסוברים ששיעבודא לאו דאורייתא אין חובתו של החייב לפרוע חובו אלא בגדר של מצווה. וכך מצינו שם בסוגיה:

א"ל רב כהנא לרב פפא, לדידך דאמרת: פריעת בעל חוב מצוה, אמר לא ניחא לי דאייעביד מצוה, מאי? א"ל, תנינא: במה דברים אמורים - במצות לא תעשה, אבל במצות עשה, כגון שאומרין לו עשה סוכה ואינו עושה, לולב ואינו עושה, מכין אותו עד שתצא נפשו.

הרמב"ן (בבא בתרא דף קעד בשם הראב"ד, הובאו הדברים בשיטה מקובצת), הרשב"א, הריטב"א והרא"ה מסבירים שרב פפא סובר ששעבוד הנכסים אינו מן התורה אלא על החייב מוטלת מצווה אישית. על כן אין בעל החוב יכול לגבות מנכסי היתומים של החייב, "דיתמי (קטנים) לאו בני מיעבד מצוה ניהו". הסיבה שירודים לנכסי החייב רגיל היא משום שאחרי שנקבע בסוגיה שאנו כופין אותו לשלם חובו על ידי כפייה גופנית ("מכין אותו עד שתצא נפשו") הסברה נותנת ש"עד שאתה כופהו בגופו כפהו בממונו". אכן בספר קצות החושן (סימן ג, ס"ק א) מבאר (לשיטת הרמב"ם שם) כי לכפייה זו בעיני בית דין מומחין - כאלה הרשאים לכפות על ענשי גוף.

אך לכאורה נראים יותר הדברים שכתב בעניין זה הגאון ר' שמעון שקאפ בספרו הגדול "שערי יושר" בשער החמישי בפרק השני:

דעניין שעבוד הגוף בכל חיובי ממון הוא דין משפטי שהאדם מחוייב ועומד להמציא מנכסיו לחברו כך וכך שחיוב זה הוא משפטי גם בלי מצוות התורה כשם שסוג הקניינים וחוקי הבעלות בנכסים הוא דבר משפטי גם בלי אזהרת לא תגזול, כמו כן נראה שפרקיעת בעל חוב על פי דין הוא עניין משפטי שאם חל על ראובן חיוב תשלומים מסוג חוקי המשפט אז הוסיפה התורה אזהרה ומצווה לשמור לשלם חיובו שחייב על פי החוק המשפטי.

נראה איפה שפירוש דברי הגמרא במסכת כתובות לדעתו של ר' שמעון שקאפ זצ"ל הוא שהגמרא באה להסביר מדוע יכולים אנו לכפות את החיוב לשלם למי שסובר ששיעבודא לאו דאורייתא: הגמרא מסבירה שכמו שאפשר לכפות על מצוות עשה אפילו בכפייה גופנית קל וחומר שאנו רשאים לכפות אדם לשלם בדבר שהוא חובה משפטית ברורה המתחייבת מכל גדרי המשפט שהם תנאי לקיומה של כל חברה.

הערת הרב יעקב אריאל:

בעניין כפיה על המצוות כתב עוד בשו"ת חתם סופר חלק ה (חושן משפט) סימן קעז אות ג :

ומ"ש פר"מ אי כפיית ב"ד בע"י דוקא מומחי' כדמשמע בגיטין פ"ח דהדיוטות לאו בני עישוי נינהו לפע"ד ב' מיני מצות שכופים עליהם הם : א' חוקים, ב' משפטים.

וקיום חוקים ומצות כל ישראל ערבים זה בזה ונכנס מי שאינו מוחה ויש בידו למחות בכלל אשר לא יקים את דברי התורה הזאת כפי' רמב"ן פ' תבוא עפ"י ספרי, ומ"ש אשר לא יקים זה ב"ד שלמטה לאו דוקא ב"ד אלא כל אדם מישראל... וב"ד שהזכירו בכל מקום לישנא בעלמא הוא ואורחא דמלתא שיש כח בידם כמו קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו וכמו במילה ב"ד מצווין למולו

דבר זה מוטל על כל ישראל וב"ד שליחותיהו דכל ישראל עבדי שנתמנו שלוחא דישאל ועי"ז נפטר כל אחד ואחד מלהשגיח כי העמידו גברי רברבי וכל זה בחלק חוקים ומצות.

אך משפטים הוא הכולל ב' דברים : א' לעשות משפט כתוב שקצבה תורה למחלל שבת כך ולהורג נפש כך ולעובר לאו כך וכל דבר שקצבה תורה עונשו אחר שכבר עבר - אין דמו מסור כ"א ביד ב"ד מומחי' כעובדא דשמעון בן שטח שאמר אין דמך מסור בידי

וחלק השני להוציא ממון מיד המוחזק בו אפי' גזילות וכדומה ובכלל זה להוציא אשה מיד בעלה המוחזק בקנין כספו כל הכפיות נקרא משפטים וכתב אשר תשים לפניהם ולא לפני הדיוטות דאלהים כתיב בפרשה וצריכים מומחי' ולולי דעבדי' שליחותיהו דקמאי במידי דשכיחי לא הוי דנין גזילות בזה"ז.

ולפע"ד אחר שכבר פסקו דיינים דין שישלם פלוני מפלוני והוטל עליו מ"ע לשמוע אל השופט ולא אבה ונעשה סרבן אז נעשה עבריין על חק ומצוה שמיעה אל השופט והוטל על כל ישראל ומה שב"ד מנדין ע"ז הוא בשליחות כל ישראל...

נעיר, שמסוף דבריו למדנו שהוצל"פ אינה פעולה משפטית הטעונה ב"ד של תורה אלא כאו"א מישראל מצווה להוציא לפועל פס"ד. ויש לחזק סברה זאת שהוצל"פ אינה מעשה ב"ד מהתלמוד (גיטין דף פח עמוד ב) שבי"ד יכולים לומר אפי' לעכו"ם לכפות אדם על גט (בבית הדין כבר עסקנו בכך בשאלת ההיתר ההלכתי לפנות להוצל"פ).

יתירה מזו, נראה שאין מחלוקת בין קצות החושן לבין החת"ס והשערי יושר :

מצד אחד, קצות החושן שכתב שלעניין כפיית מצוות עשה צריך ב"ד מומחין, סובר שבימינו כשאין ב"ד מומחין אין ב"ד שיכול לכפות על מצוות עשה אלא מכוח שליחותיהו דקמאי (כמבואר בגיטין דף פח עמוד ב).

מצד שני, החת"ס והשערי יושר לא אמרו שכל אחד יכול לכפות על חיוב משפטי. אדרבה, גם נתיבות המשפט החולק על קצות החושן וסובר שכל אחד יכול לכופף על מצוות עשה יודה שחיובים משפטיים אינם מסורים לכל אחד ואחד, אלא רק לבי"ד מומחין.

מעבר לכך, גם החת"ס והשערי יושר יודו שכפייה על גט שונה מכל מצוות עשה רגילה כיון שהיא פעולה משפטית. החת"ס הנ"ל רמז לכך שהוצאת אישה מבעלה היא כמו הוצאת ממון, כי היא קניין כספו. אין כוונתו לומר שאישה קנויה לבעלה כמו כל נכס ממוני (ראו: שו"ת אב"מ סי' יז ובשיעורי הישיבות על קדושין, וגם במנחתי הדלה ביושב אהלים קידושין, סי' א). ר"ל שכפיית גט אינה דומה לתפילין ולולב, שם די במעשה. לגבי כוונה - למנ"ד מצוות אין צריכות כוונה אין צריך כלל כוונה. וגם למ"ד צריכות כוונה, כוונה אינה רצון להחיל חלות משפטית. לעומת זאת, להוציא אישה מבעלה שאני. בזה יש צורך ברצון גמור להחיל חלות גרושה על האישה. כלומר, חל עליו חיוב משפטי לתת גט מרצון. ובכדי לכפותו לקיים את מצות החכמים להוציא את אשתו בגט ולהחיל עליה חלות גרושה צריך סמכות של ביי"ד, כמו לדיני ממונות, שהם נושאים משפטיים [דעת האו"ש ה' ממרים פ"ד קצת שונה יעוי"ש]

העולה מן האמור שסמכות ביה"ד לדון בתשלום שכר שכיר היא מכוח שליחותיהו בנושאים משפטיים כהודאות והלוואות וכל דבר המצוי. ובפרט שהצדדים חתמו בפנינו על שטר בוררות והסמיכו אותנו לדון בשאלה זו של שכר שכיר.